

Sóc un home més aviat vell. La naturalesa de les meues ocupacions durant els últims trenta anys m'ha posat en contacte amb més freqüència de la normal amb el que es podria considerar un grup interessant i una mica singular d'homes, dels quals, que jo sàpia, mai no s'ha escrit res: em referisc als copistes legals, o escriptors. N'he conegut molts, tant en l'àmbit professional com en el privat, i si volguera podria relatar històries que potser farien somriure els homes bondadosos i plorar les ànimes sentimentals. Però obviaré les biografies de tots els altres escriptors per tal de centrar-me en alguns episodis de la vida de Bartleby, l'escriptor més peculiar que jo haja vist o de qui haja sentit parlar mai. Si bé d'altres escriptors podria escriure la vida sencera, amb Bartleby aquesta tasca resulta impossible. Crec que no existeix material suficient per a una biografia completa satisfactòria d'aquest home. Es tracta d'una pèrdua irreparable per a la literatura. Bartleby era un d'aquells éssers sobre els quals no es pot verificar res si no es recorre a les fonts originals, que en el seu cas són molt reduïdes. L'únic que sé de Bartleby és el que van veure els meus ulls atònits, llevat, això sí, d'una vaga notícia que apareixerà al final del relat.

Abans de presentar l'escrivent tal com el vaig veure per primera vegada, convé que diga alguna cosa sobre mi, els meus empleats, el meu negoci, les meues oficines i els seus voltants, ja que aquesta descripció és indispensable per entendre adequadament el personatge principal que es presentarà a continuació. *Imprimis*: sóc un home que, des de ben jove, té la profunda convicció que la millor manera de viure és la més senzilla. Per tant, tot i que pertanc a una professió proverbialment agitada i enèrgica, de vegades fins i tot turbulenta, no he deixat mai que res d'això em llevava el son. Sóc un d'aquells advocats sense ambició que no s'adrecen mai al jurat, ni busquen de cap manera l'aprovació del públic, sinó que, en la calma i la tranquil·litat d'un refugi ben còmode, fan negocis ben còmodes amb els bons, les hipoteques i les escriptures dels rics. Tots els que em coneixen em consideren un home extremament caut. El difunt John Jacob Astor,<sup>1</sup> un personatge poc propens a l'entusiasme poètic, no tenia cap dubte a afirmar que el meu punt fort era la prudència, seguit del mètode. No ho dic per vantar-me'n, sinó simplement per deixar constància del fet que vaig treballar per al difunt John Jacob Astor; un nom que, ho admet, m'encanta repetir, pel seu so redó i esfèric, que dringa

---

1. John Jacob Astor (1763-1848). Empresari d'origen alemany, emigrat als Estats Units. En el seu temps va ser considerat la persona més rica del país. (N. del T.)

com l'or. Hi afegiré de bon grat que la bona opinió que el difunt John Jacob Astor tenia de mi no m'era indiferent.

Temps abans que començara aquesta història, les meues ocupacions havien augmentat en gran mesura. L'antic càrrec d'assistent del Tribunal d'Equitat,<sup>2</sup> ara ja extint a l'estat de Nova York, se m'havia confiat a mi. No era un treball massa exigent, però sí una bona font d'ingressos. Poques vegades perd els nervis, jo, i encara menys sucumbisc a la perillosa temptació d'indignar-me per ofenses o greuges. Tanmateix, en aquesta ocasió se'm permetrà que siga una mica brusc i declare que l'abolició sobtada i violenta del càrrec d'assistent del Tribunal d'Equitat, arran de la nova Constitució, em sembla un acte prematur, per tal com pensava aprofitar-me'n dels beneficis de manera vitalícia, i tan sols els vaig rebre uns pocs anys. Però això no fa al cas, ara.

El meu despatx es trobava pujant les escales del número... de Wall Street. Per una banda, donava a la paret blanca de l'interior d'un espaiós celobert, que travessava l'edifici de dalt a baix.

---

2. En el dret anglosaxó, els tribunals d'equitat no es regien per la jurisprudència, és a dir, per les sentències anteriors aplicables al cas que s'estiguera jutjant, com sí que feien (i fan) els tribunals ordinaris, sinó per un concepte immanent d'equitat o justícia, segons el criteri del jutge. En alguns estats dels Estats Units continua fent-se avui dia la distinció entre tribunals ordinaris i d'equitat.

Aquesta vista es podria considerar més sonsa que cap altra cosa, mancada del que els paisatgistes anomenen *vida*. Però val a dir que la vista des de l'altre costat del despatx oferia, si més no, un contrast. En aquesta direcció, les finestres miraven directament a una altíssima paret de rajoles, ennegrida pel temps i per l'ombria eterna. No es necessitava un telescopi per fer aflorar la bellesa oculta d'aquesta paret, ja que, per tal que els espectadors miops també la pogueren admirar, l'havien plantada a tres metres de les meues finestres. A causa de la gran altura dels edificis dels voltants, i com que el meu despatx estava en un segon pis, l'espai que hi havia entre aquesta paret i la meua s'assemblava bastant a una enorme cisterna quadrada.

En el període immediatament anterior a l'arribada de Bartleby, tenia dues persones empleades com a copistes i un xiquet molt prometedor que s'ocupava dels encàrrecs. El primer era el Titot, el segon el Grapes, i el tercer el Gíngebre. Pot fer la impressió que noms d'aquest tipus no solen aparéixer als registres. La veritat és que eren malnoms que els meus tres empleats s'havien posat entre ells, i que representaven les seues respectives personalitats o caràcters. Titot era un anglés baixet i gros que tenia més o menys la meua edat; és a dir, al voltant dels seixanta. De matí, es podria dir que la seua cara tenia un color llustrós i rogenc, però a partir de les dotze del migdia (la seua hora de dinar) s'encenia com una llar el dia de Nadal, i no parava de

cremar, tot i que, per dir-ho d'alguna manera, anava minvant a poc a poc, fins les sis més o menys; després, jo ja no tornava a veure el propietari d'aquella cara, que arribava al zenit a la mateixa hora que el sol i semblava pondre's a la mateixa hora que ell, per a eixir, arribar al seu apogeu i tornar a declinar l'endemà, amb una esplendor periòdica i invariable. Entre les moltes coincidències singulars que he vist al llarg de la meua vida, no em sembla la menys important que, just en el moment en què el rostre roig i radiant del Titot despenia rajos a màxima potència, just aleshores, també, en aquest moment tan crític, començava el període del dia en què, al meu parer, la seua capacitat de treball es veia seriosament afectada per a la resta de la jornada. No és que fóra un malfeiner, ni contrari a treballar. Res més lluny d'això. El problema era que tendia a ser massa enèrgic. Era tot ell un remolí estrany, inflammat, frenètic i voluble d'activitat eixelebrada. Tenia molt poca cura a l'hora de sucar la ploma al tinter. Totes les taques que em deixava als documents les feia després de les dotze del migdia. De fet, no era tan sols descuidat i, per desgràcia, propens a tacar documents, sinó que alguns dies anava més enllà i era fins i tot escandalós. Quan això passava, el seu rostre cremava amb força renovada, com si damunt l'antracita hagueren abocat una pila d'hulla. Feia un soroll desagradable amb la cadira; vessava l'arena d'assecar la tinta; i, quan esmolava les plomes, les partia i les feia miques per la impaciència

i les llançava a terra amb fúria sobtada. S'alçava i s'inclinava sobre l'escriptori, tot escampant els papers de la forma més indecorosa possible, un espectacle d'allò més trist en un home major com ell. Tot i això, era una persona valuosa per a mi en molts aspectes, i abans de les dotze del migdia era la més ràpida i diligent del món, capaç de fer una gran quantitat de feina amb un estil difícil d'igualar; per totes aquestes raons jo passava per alt les seues excentricitats, tot i que, això sí, de vegades li cridava l'atenció. Quan ho feia, però, ho feia amb molt de tacte, perquè, si bé de matí era la persona més educada, no, la més dòcil i respectuosa del món, de vesprada era propens, a la menor provocació, a tenir la llengua una mica llarga; a ser insolent, fins i tot. Ara bé, com que valorava els seus serveis de matí i estava decidit a no perdre'ls (tot i que, al mateix temps, m'incomodava el seu comportament inflammat a partir de les dotze), i com que jo era un home pacífic i no volia que els meus retrets donaren peu a les seues rèpliques indecoroses, un dissabte (sempre empitjorava els dissabtes) vaig fer el cor fort i li vaig suggerir, de forma molt amable, que potser, ara que ja s'estava fent major, fóra bo que escurçara la seua jornada; en resum, que no calia que vinguera al despatx després de les dotze, sinó que, quan acabara de dinar, valia més que se n'anara a casa i que descansara fins l'hora del te. Però no, va insistir a seguir endavant amb les seues devocions vespertines. Va fer un posat intolerablement vehement i

em va assegurar amb estil oratori (gesticulant amb un regle molt llarg en direcció a l'altra banda de l'habitació) que si els seus serveis eren útils de matí, com no havien de ser indispensables, doncs, de vesprada?

—Amb tot el respecte, senyor —digué el Titot en aquesta ocasió—, em considere la seua mà dreta. De matí faig formar i desplegue les meues forces, però és a la vesprada que em pose al capdavant i carregue valerosament contra l'enemic, així —i va fer una violenta estocada amb el regle.

—Però, i les taques, Titot? —vaig objectar jo.

—Cert, però, amb tot el respecte, senyor, mire'm els cabells! Em faig vell. Estic segur, senyor, que una taca o dues en una vesprada calorosa no són motiu suficient per culpar tan severament els meus cabells blancs. La vellesa, encara que taque alguns documents, és honorable. Amb tot el respecte, senyor, els dos ens fem vells.

Aquesta crida a la meua solidaritat era difícil de resistir. En tot cas, vaig veure que, anar-se'n, no se'n aniria. Així que vaig decidir que el deixaria quedar-se, però que a les vesprades només li encarregaria documents de poca importància.

El Grapes, el segon de la meua llista, era un jove amb bigot, pell groguenca i aspecte, tot plegat, de pirata, d'uns vint-i-cinc anys. Sempre el vaig considerar víctima de dues forces malignes: l'ambició i la indigestió. La seua ambició quedava demostrada per una certa impaciència davant els deures d'un simple copista, una

usurpació injustificable dels seus quefers estrictament professionals, com ara la redacció original de documents legals. La indigestió la feien palesa, de tant en tant, un mal humor nerviós i un somriure irritat, que causaven un carrisqueig de dents quan cometia algun error mentre copiava; unes malediccions innecessàries, mastegades, més que pronunciades, en l'ardor del treball; i, sobretot, un descontentament continu amb l'altura de la taula on treballava. Tot i que tenia molta traça per a les qüestions mecàniques, el Grapes no aconseguia mai acomodar-se a la seua taula. Posava resquills sota les potes, falques de diferents tipus, trossos de cartó, i al final fins i tot va arribar al punt de provar a fer una modificació exquisida i hi posava trossos doblegats de paper assecant. Però no funcionava cap invent. Si, per tal d'alleujar l'esquena, alçava la tapa de la taula ben amunt fins que formava un angle agut amb la seua barbeta i hi escrivia com si estiguera usant la teulada inclinada d'una casa holandesa com a escriptori, aleshores declarava que se li tallava la circulació als braços. Si, per contra, abaixava la taula a l'altura de la cintura i s'encorbava per escriure, aleshores li feia molt de mal l'esquena. En poques paraules, la veritat era que el Grapes no sabia el que volia. O, si volia alguna cosa, de ben segur que era perdre de vista aquella taula d'escrivent. Entre les manifestacions de la seua ambició malaltissa figurava l'afició a rebre visites de certs homes amb abrics desgastats i aspecte sospitós



que ell anomenava clients. De fet, jo era sabedor que, de tant en tant, es dedicava a la política local, i que, a més, tenia algun tracte als tribunals de justícia i no era cap desconegut a les Tombes.<sup>3</sup> Tinc bones raons per creure, tanmateix, que un individu que el va visitar a les meues oficines i que, segons em va assegurar Grapes amb aires de grandesa, era client seu, en realitat no era més que un cobrador, i la presumpta escriptura, una factura. Però, malgrat tots els seus defectes i els maldecaps que em donava, el Grapes, com el seu compatriota el Titot, m'era de gran utilitat; escrivia amb rapidesa i bona lletra; i, quan volia, sabia comportar-se com un cavaller. A més, sempre vestia com un cavaller, de manera que donava credibilitat al meu despatx. En canvi, pel que fa al Titot, em costava Déu i ajuda evitar que em desprestigiara. Vestia roba llardosa, i feia olor de fonda. A l'estiu portava pantalons molt amples i bossuts. Els seus abrics eren repulsius, i el seu barret valia més no tocar-lo. Però, mentre que el barret no m'importava massa perquè la seua educació i deferència, com a subordinat anglés que era, feien que se'l llevara tan bon punt entrava al despatx, l'abric era una cosa ben diferent. Vaig intentar raonar amb ell respecte

---

3. L'antiga presó de Nova York era coneguda amb el nom de *the Tombs*, és a dir, 'les Tombes'. Aquest nom s'aplicava també als jutjats que hi havia al costat mateix de la presó. (N. del T.)

als seus abrics, però sense èxit. Supose que devia ser perquè un home amb un sou tan baix no podia tenir una cara llustrosa i un abric llustrós al mateix temps. Com el Grapes va observar una vegada, el Titot gastava la major part dels seus diners en tinta roja. Un dia d'hivern, vaig regalar al Titot un abric meu d'aspecte molt digne: gris i embuatat, proporcionava una calidesa d'allò més agradable i es podia botonar des dels genolls fins al coll. Pensava que el Titot agrairia aquest favor i que el seu comportament impulsiu i escandalós de les vesprades amainaria. Però no; crec sincerament que enfundar-se en un abric tan tou i calentet va tenir un efecte pernicios sobre ell, d'acord amb el principi segons el qual massa civada és dolenta per als cavalls. De fet, igual que d'un cavall impulsiu i inquiet es diu que l'afecta la civada, al Titot l'afectava el seu abric. El va tornar insolent. Era un home a qui perjudicava la prosperitat.

Tot i que, respecte als hàbits incontinents del Titot, jo ja m'imaginava alguna cosa, estava ben segur que el Grapes, foren quins foren els seus defectes en altres àmbits, era, si més no, un jove sobri. Però, això sí, semblava que la natura mateixa li haguera fet de vinatera i que, en nàixer, l'haguera omplit a vessar d'un caràcter tan irritable i vinós que la consumició de qualsevol altre licor era innecessària. Quan considere com, en la tranquil·litat de les meues oficines, de vegades el Grapes s'alçava impacient del seient, s'inclinava sobre

la taula, obria els braços del tot, agafava l'escriptori pels dos costats i l'arrossegava i el sacsejava, amb moviments desagradables i molestos, com si la taula fóra un ésser pervers dotat de voluntat i decidit a frustrar-lo i a irritar-lo, m'adone clarament que, per a ell, el brandi amb aigua era totalment superflu.

Tenia la sort que, per la seua peculiar causa (la indigestió), la irritabilitat i el consegüent nerviosisme del Grapes es feien visibles principalment de matí, mentre que de vesprada estava relativament assossegat. Així que, com que els paroxismes del Titot es manifestaven a partir de les dotze, no havia de suportar les excèntricitats de tots dos al mateix temps. Els seus accessos es rellevaven com si foren guàrdies. Quan els del Grapes estaven de servei, els del Titot estaven fora de servei; i a l'inrevés. Era aquest un bon arranament natural, tenint en compte les circumstàncies.

El Gíngebre, el tercer de la meua llista, era un xiquet d'uns dotze anys. El seu pare era carreter, i tenia l'ambició, abans de morir, de veure el seu fill damunt l'estrada en lloc de damunt d'un carro. Per tant, me'l va enviar al despatx com a estudiant de dret, xiquet dels encàrrecs, de la neteja i escombraire, a raó d'un dòlar la setmana. Tenia un petit escriptori, però no el gastava massa. Quan se l'examinava, el calaix exhibia una gran varietat de closques de fruita seca. De fet, per a aquell jove tan espavilat, tota la noble ciència del dret cabia en una closca de nou. Entre les tasques del Gíngebre,

n'hi havia una, que no era pas la menys important i que ell duia a terme amb gran entusiasme, que consistia a fer de proveïdor de pomes i pastissets del Titot i del Grapes. Com que la feina de copista de documents legals era proverbialment àrida i et deixava la gola seca, els meus dos escrivents agraïen humitejar-se la boca de tant en tant amb pomes Spitzenberg ben sucoses, que es podien aconseguir en nombroses paradetes a prop de les Duanes i de l'oficina de Correus. També enviaven moltes vegades el Gíngebre a comprar aquell pastisset tan peculiar (menut, pla, redó i molt picant) del qual li venia el nom que ells li havien posat. Els matins freds, quan no hi havia quasi feina, el Titot n'engolia dotzenes, d'aquests pastissets, com si no foren més que neules (de fet, els venen a sis o vuit per penic), i el xerric de la seua ploma es fonia amb el cruixit que feia en mastegar. De totes les pífies i imprudències esbojarrades que va cometre el Titot en la seua exaltació vespertina, destaca la d'humitejar, una vegada, un pastisset de gíngebre amb els llavis i tot seguit estampar-lo en una hipoteca, a manera de segell. Vaig estar a punt d'acomiar-lo allà mateix. Però em va apaivagar tot fent-me una reverència oriental i dient-me:

—Amb tot el respecte, senyor, ha estat un acte generós per part meua proveir aquesta oficina de material pagat per mi.

Ara que els meus negocis originals (fer de notari i de buscador d'escriptures, i redactar documents

esotèrics de tot tipus) s'havien incrementat considerablement en rebre el càrrec d'assistent del Tribunal d'Equitat, hi havia molta feina per als escriptors. No tan sols vaig haver d'espavilar els que ja eren amb mi, sinó que vaig necessitar ajuda addicional.

En resposta a l'anunci que vaig publicar, un jove inexpressiu es va presentar un matí a la porta del despatx, que estava obert perquè era estiu. Encara veig la seua figura: pulcrament pàl·lida, penosament respectable, irremeiablement solitària! Era Bartleby.

Després d'intercanviar unes paraules respecte a les seues qualificacions, el vaig contractar, satisfet de tenir en el meu equip de copistes un home d'aspecte tan peculiarment tranquil, que vaig pensar que podria exercir una influència positiva sobre el temperament voluble del Titot i l'acalorat del Grapes.

Hauria d'haver dit abans que una porta plegable de vidre esmerilat dividia el meu local en dues parts, una de les quals l'ocupaven els meus escriptors i l'altra jo. Depenent del meu humor, la deixava oberta o la tancava. Vaig decidir assignar a Bartleby un cantó al costat de la porta, però en la meua part, per tenir ben a prop aquest home tan tranquil, en cas que s'haguera de fer alguna cosa de poca importància. Vaig posar el seu escriptori a la vora d'una finestreta d'aquella part de l'habitació; una finestra que originalment gaudia de vistes laterals a uns patis bruts i a unes rajoles, però que, a causa de les construccions subsegüents, ara ja

no oferia cap vista en absolut, tot i que proporcionava una mica de llum. A un metre dels vidres hi havia una paret, i la llum arribava de molt amunt, entre dos edificis molt alts, com si es filtrara per una obertura molt menuda en una cúpula. Perquè la disposició fóra encara més satisfactòria, vaig col·locar una mampara verda plegable molt alta que impedia que em vera, però no que em sentira. I així, en certa manera, privacitat i companyia estaven unides.

De primer, Bartleby feia una quantitat extraordinària de treball. Com si fera molt de temps que es delia per copiar alguna cosa, semblava empassar-se els meus documents. No descansava ni per digerir-los. Copiava dia i nit, a la llum del sol o de les espelmes. Jo hauria estat content de tanta aplicació si s'haguera tractat d'una laboriositat alegre. Però escrivia d'una manera silenciosa, pàl·lida, mecànica.

No cal dir que una part indispensable del treball d'un escriptor és verificar l'exactitud de la seua còpia, paraula per paraula. Si hi ha dos o més escriptors en una oficina, s'ajuden els uns als altres en aquesta comprovació: l'un llegeix la còpia i l'altre sosté l'original. És una tasca molt avorrida, tediosa i letàrgica. Suppose que, per a alguns caràcters vivaços, seria totalment insuportable. Per exemple, no imagine l'enèrgic poeta Byron assegut de bon grat al costat de Bartleby per a revisar un document legal de, diguem-ne, cinc-centes pàgines, atapeïdes d'una lletra recaragolada.